

Кулик Сергій

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПОЛІТИЧНИЙ МАРАФОН ОЛЕКСАНДРА ЛУКАШЕНКА: «СПОРТСМЕНИ З НАРОДОМ»

Анотація. Розглянуто участь спортсменів Республіки Білорусь в акціях протесту проти фальсифікації на виборах президента країни та подальших дій режиму О. Лукашенка. Встановлено, що громадянська позиція спортсменів набула інституційної організованості і суттєво впливає на перебіг політичних процесів у країні.

Ключові слова: акції протесту, Марш спортсменів, «Свободное объединение спортсменов Беларуси» (SOS BY), «Білоруський фонд спортивної солідарності», санкції МОК.

Abstract. *The paper considers the participation of athletes of the Republic of Belarus in protests against fraud in the presidential election and further actions of the Lukashenko regime. It is defined that the civic position of athletes has acquired an institutional organization and significantly affects the course of political processes in the country.*

Keywords: *protests, Athletes' March, Free Association of Athletes of Belarus (SOS BY), Belarusian Sports Solidarity Foundation, IOC sanctions.*

Після президентських виборів у Білорусі у серпні 2020 р., на яких, згідно з офіційними даними, перемогу у 80 % голосів отримав чинний глава держави О. Лукашенко, спортсмени, тренери, спортивні функціонери активно залучилися до протестного руху. Спортсмени виявилися в авангарді мирних акцій протесту, вони досі піддаються адміністративному тиску, репресіям з боку державного апарату і силових відомств, деякі з них заарештовані, убиті. Протягом нетривалого часу цей рух став потужним і координованим, що дало підстави виділити його в окрему і невід’ємну складову громадянської активності білорусів. Відразу зазначимо, що не всі спортсмени, керівники спортивних федерацій країни, чиновники виступили, або відкрито заявили про свою незгоду з діями режиму О. Лукашенка. Автор звернув увагу на окремі аспекти, які пояснюють важливість політичної позиції спортсменів у пробудженні білоруського суспільства.

Значення спорту у Республіці Білорусь для офіційної влади. Президент Білорусі – затятий спортсмен, тому чітко розуміє значення спорту для формування свого позитивного іміджу як глави держави. Протягом 26 років правління О. Лукашенка усі досягнення спортсменів трактували як результат дій влади, вони стали елементом національної гордості і державної пропаганди. Для О. Лукашенка спорт став своєрідною іграшкою, тому він дуже болісно сприйняв те, що проти нього особисто і його влади виступили ті, кому він вручав медалі, хто належав до привілейованого класу (нагороди, стипендії, премії), професійна кар’єра яких істотно залежала від державної підтримки. Отож спортсмени вирішили, що акції протесту стосуються й особисто їх, адже саме вони представляють країну на міжнародній арені. З боку влади на їх адресу почали лунати звинувачення у тому, що вони «зрадники» [4].

Важливо, що проти чинної влади виступив золотий фонд білоруського спорту – чемпіони, призери, олімпійці, їх тренери, тобто люди, впізнавані і популярні у суспільстві. Дехто із «зірок», як-от баскетболістка О. Левченко, зважаючи на поширення епідемії коронавірусу й заборону проводити змагання і збори, вперше за свою спортивну кар’єру прийшли на виборчу дільницю.

Водночас спортсмени задовго до дня голосування засвідчили своє незадоволення діями влади. Однією з перших засумнівалась у чесності майбутнього підрахунку голосів чемпіонка Росії, Литви, Польщі, фіналістка жіночої NBA, бронзовий призер Чемпіонату Європи у складі збірної Білорусі О. Левченко: «Я за чесні вибори! Поверніть нам цю можливість!», – написала вона в Інстаграм. У липні чемпіон світу з бігу на ковзанах І. Железовський виступив проти арештів потенційних кандидатів від опозиції та їх переслідування, а за пост у Facebook «Кандидатів саджають у тюрми; людям заткнули рот. Це не

майбутнє Білорусі» баскетболіста Н. Мещерякова виключили зі збірної. Пізніше відомі спортсмени публічно оголосили про зміну своїх політичних поглядів і пояснили мотиви цього рішення. Наприклад, «батько» білоруського фрістайлу Н. Козеко, який голосував за О. Лукашенка, після застосування насилля владою змінив позицію, заявивши, що влада «білорусів не вважає за людей і такого немає навіть в африканських країнах» [5]. Голова Білоруської федерації легкої атлетики, а у 2012–2019 рр. депутат Палати представників Національних зборів Білорусі В. Девятовський написав у пості у Facebook: «Лукашенко – не мій президент!» – і заявив, що його попередня позиція – «це помилка, зрада себе» [3].

Спортсмени проявили активність у соціальних мережах, які стали майданчиком демократії і джерелом моральної підтримки свідомих громадян. Влада боїться медійності спортсменів, адже білоруська плавчиня, дворазова віце-чемпіонка Олімпійських ігор, чемпіонка світу О. Герасименя має 50 тисяч підписників у Facebook. У соцмережах спортсмени також публікували різноманітні відеозвернення: гендиректор ФК «БАТЕ» М. Залевський, який раніше служив у міліції, демонстративно викинув у контейнер для сміття службову форму на знак протесту проти насилля щодо учасників мітингів.

Організація та участь спортсменів в акціях протесту. Відома баскетболістка О. Левченко разом з іншими білорусами щонеділі, починаючи із 16 серпня, виходила на масові акції протесту, підтримувала рух спортсменів проти насильства і фальсифікацій на виборах. У Мінську відбувся Марш спортсменів: свої фото і відео звідти вона активно викладала у соціальні мережі. Представники різних видів спорту виходили на акції протесту з «професійними» гаслами: «Спортсмени з народом!», «Народ – чемпіон!», «Ми граємо чесно!», «Вмій програвати гідно!».

Інституційна організованість політичної активності спортсменів. Найактивніша група атлетів протесту створила «Свободное объединение спортсменов Беларуси» (SOS BY). Її перші учасники, зірки вітчизняного спорту, у вірші «Почем твоя совесть, спортсмен?» закликали своїх колег приєднатися до протестів проти правління О. Лукашенка, спортивних чиновників – припинити тиск на атлетів, світову громадськість – звернути увагу на Білорусь, а людям у масках і без розпізнавальних знаків, так званим «тіхарям» нагадали про долю нацистських карателів, які вірили, що уникнуть покарання. Ініціатори «SOS» висунули вимогу «негайної відставки нелегітимного колишнього президента О. Лукашенка і визнання С. Тихановської законно обраним президентом до проведення чесних відкритих виборів». Крім того, організація звернулася до МОК з вимогою призупинити діяльність Білоруського НОК через порушення Олімпійської хартії. Вони також звернулись до колег-спортсменів із закликом проявити солідарність і об'єднатися. У текстах цих документів декларовано взаємозв'язок спорту і політики: «Саме зараз час, щоб спортсмени стали на сторону уболівальника», адже «завдяки податкам населення спортсмени можуть займатися своєю улюбленою справою і втілювати свої мрії»; «в країні має діяти правило fair play».

25 серпня 2020 р. було створено «Білоруський фонд спортивної солідарності» (БФСС). Фонд надає юридичну, матеріальну і психологічну підтримку представникам спортивної галузі країни, які постраждали від дій силовиків або потрапили під репресії влади. БФСС збирає кошти шляхом проведення благодійних аукціонів: С. Долідович – найкращий лижник в історії Білорусі, єдиний у своєму виді, хто брав участь у семи Олімпіадах, виставив комплект нагород, які завоював на «Універсіаді-1999».

Представники спортивної громадськості Білорусі 19 серпня написали відкритий лист до президента О. Лукашенка. У ньому вони пригрозили йому відмовою виступати за національну збірну та в організації міжнародних і національних спортивних заходів, якщо він не виконає їхніх політичних вимог. А саме: визнати президентські вибори недійсними і провести повторні; звільнити громадян, затриманих під час демонстрацій, реабілітувати усіх політично ув'язнених. Автори листа закликали покарати винних у побитті і знущанні над демонстрантами [2]. Кількість підписантів листа постійно збільшується.

Міжнародний резонанс і підтримка дій білоруських спортсменів. Нападник ЦСКА (Москва) білорус І. Шкурін публічно пообіцяв не виступати за національну збірну Білорусі, доки її президентом є О. Лукашенко. Хвилю солідарності підтримали фанати: коли під час футбольного матчу між ЦСКА (Москва) і ФК «Тамбов» згаданий нами І. Шкурін забив переможний м'яч у ворота суперника, трибуна із уболівальниками ЦСКА проскандувала гасло «Жыве Беларусь!» [1]. Спортсменів Білорусі підтримали відомі спортсмени з інших країн світу, і, особливо з тих, у яких відбулись «кольорові революції», «Майдани» – наприклад, міський голова Києва В. Кличко. Свою підтримку і солідарність опозиціонерам висловили представники різних видів спорту: баскетболістці О. Левченко – футболісти ФК «БАТЕ» С. Драгун і Н. Сигневич, баскетболістки топ-клубів WNBA. Чемпіонка жіночої НБА і срібний призер Олімпіади у складі збірної Франції С. Груда залишила повідомлення з хештегом «#FreeLeuchanka», опублікувавши новини про арешт О. Левченко. Багато відомих спортсменів, які відкрито заявили про свої політичні переконання, були змушені залишити Білорусь і оселитись у країнах-членах ЄС, Україні. У жовтні 2020 р. О. Герасименя переїхала до Литви, де очолила БФСС. Завдяки її активним зусиллям МОК запровадив санкції щодо НОК Республіки Білорусь (призупинив фінансування) і заборонив О. Лукашенку та його сину Віктору відвідувати Олімпійські ігри (як президенту і віце-президенту НОК відповідно) за політичну дискримінацію спортсменів. Також Міжнародна федерація хокею (ІІХФ) позбавила Мінськ права проведення ЧС-2021. Для О. Лукашенка це дуже болісний удар, бо для «бацьки» Чемпіонат світу з хокею, його улюбленого виду спорту, був одним із знакових заходів.

Морально-вольові аспекти політичних виступів спортсменів:

1) Підтримка і приклад спортсменів важливий для інших учасників акцій протесту: за словами чемпіонки світу і Європи з легкої атлетики Н. Остапчук, чемпіонський характер не може дозволити залишатись осторонь і мовчати.

2) Спортсмени як моральні авторитети: С. Попов, чемпіон Світу і Європи, Перших Європейських ігор, заслужений майстер спорту, лауреат публічного конкурсу «Тріумф. Героям спорту» і володар міжнародної нагороди «Fair Play», звернувся до усіх представників єдиноборств, людей у формі, тіхарів із закликком не використовувати свої навички у спорті проти громадян, а захищати їх «за законом і справедливістю», бо «самооборона безсила проти беззаконня!» [6].

3) Спортсмени дотримуються несилових методів опору неадекватним діям влади: «Ми лише за мирне вирішення питань», «Мирні демонстрації, ми просто хочемо бути почутими».

4) Заклик до основ моралі: «Зараз людські чесноти вище усіх нагород і досягнень», «Чи гідний я відстоювати честь країни, якщо не можу відстояти свою?».

5) Створення нового «героя» доби, нового міфу у суспільстві – спортсмени як богатирі – високі, сильні, з широкими плечима, які виступають за ідеали добра і справедливості.

Джерела та література

1. Белорус Шкурин забил победный мяч «Тамбову», трибуны ЦСКА проскандировали «Жыве Беларусь!». URL:

https://www.eurosport.ru/football/russian-premier-league/2020-2021/story_sto7839804.shtml (дата звернення: 15.08.2020).

2. Более 600 спортсменов подписали письмо за отставку Лукашенко. URL: <https://charter97.org/ru/news/2020/9/22/394124/> (дата звернення: 22.09.2020).

3. Коалсон Р. «Лукашенко – не мой президент!» К протестам в Беларуси примкнули спортсмены. URL: <https://rus.azattyq.org/a/no-work-is-worth-being-silent-belarusian-athletes-increasingly-turning-against-lukashenka/30805105.html> (дата звернення: 27.08.2020).

4. Дмитриева В. «Мне в соцсетях писали, что я предала власть». Призер ЧЕ Левченко о протестах в Белоруссии и увольнении из сборной. URL: <https://sport24.ru/news/basketball/2020-09-10-protesty-v-belarusi-sportsmeny-protiv-lukashenko-intervyu-yeleny-levchenko> (дата звернення: 10.09.2020).

5. Nikita Vaskovich. Спортсмены в Беларуси выступили против Лукашенко: их пресуют чиновники, топовую баскетболистку посадили на сутки. Блог Политика и спорт. URL: <https://by.tribuna.com/tribuna/blogs/politics/2838308.html> (дата звернення: 30.09.2020).

6. SOS BY – Свободное Объединение Спортсменов Беларуси. URL: https://docs.google.com/document/d/1gcm0qwM4NSP0IBxqxIu8NI_huxbsXhaCp8LyFT42zYY/edit?hl=en&fbclid=IwAR0slHJJwatNDXfgsj1rpLm7xdCzNGS3gr5C3dhf9xliEaIfvXJ3r2f7JhA (дата звернення: 28.08.2020).